

T. C.

Müze memurluğu

BERGAMA

Sayı

14

R. 1

Fo. 6

Aziz Beyefendi

Asarı atika Müzeleri umum müdürü

İSTANBUL

Bu seneye Sondaj mahiyetinde yapılan hafriyatın neticesini gösteren raporum bir sereti ile sekiz eserin Fo. takdim olundu, Klasik devre ait olduğunda şüphelenmeyen bu eserler hakkındaki noktai nazarınızı ve raporum tedkikatı neticesindeki mütalâeî aliyelelerini bildirmenizi yüksek saygılarımla dilerim efendim. 22/1/34 Müze Me.

O. İzzet

Bergama Ascleipeon u 933 son bahar hafriyatına
ait umumî rapordur

Bergama Ascleipeon unun Hellenistik temellerini açmak ve Esculape dar Viran -Kapi denilen yere kadar bir kilometrelik saha üzerinde , bir kısım yerleri toprak üstünde bulunan kolonların ve pilyelerin temellerinde ve bu kısmın kadim yol boyunda vaziyeti tayin etmek için 4/X/933 den 28/XII/933 tarihine kadar muhtelif noktalarda sondajlar yapılmıştır .

Bu iki noktada yapılan tetkikler müsbet neticeler verdiği gibi hafriyat heyetinin umit etmedikleri bilakis zuhurile hayret izharından kendilerini kurtaramadıkları bir hadise dahi husule getirmiştir .

Bu tarihi hadise , Bergamanın tarihini değiştiren daha doğrusu canlandıran başlı başına bir varlık teşkil etmektedir .

Şimdiye kadar selahiyetli arkeoloğların kabul ettikleri Hellenistik Bergamanın verdiği eserler üç periodun / Hellenistik, Roma, Bizantin/ mensulu iken bu defa elli senelik hafriyatın verdiği neticeleri değiştiren mesut bir hadise husule gelmiştir ki bu da Esculape hafriyatının elli metre ötesinde "classique" Bergama ya dair fevkelade nefis yüksek relief lerin meydana çıkarılması olmasındadır . Bu meydana hali tabiiide bulunan bir baş yüksek bir sanat eseri olup archeoloğların tetkikine göre koleksiyon için bu gün 30000 liradan fazla bir kıymeti haiz olduğu tahmin olunmuştur . Diğer gövdeler ve kabartmalarda aynı kıymeti taşımaktadırlar .

Ciddi tetkikat neticesinde bu eserlerin mezarlar için yapılmış olduğu kabul olunmuştur . Şu halde bu yüksek sanat eserlerini meydana getiren insanlar, medeniyetini pek yakın bir yerde kurmuş ve yaşatmış olacaktır . İşte en alakalı ve ehemmiyetli düğün bu noktadadır , bunun ilmi bir şekilde ifadesi için yapılacak en basit iş, bu civarın kâmil istiklakı ile Esculape in etrafını tamamen açmaktır .

Tarihen müsbettir ki Bergama bir çok milletlerin oturduğu ve medeniyetlerini yaşattığı mühim bir yerdir .

Bu memleketin geçirdiği medeniyetleri tetkik edecek olursak burada yaşamış milletlerin bize kadar kalan eserlerine istinat ederek diyebiliriz ki Bergama K.M. 34 asır evveline kadar bir varlığa maliktir.

Bu eserlerin henüz pek az olmasına rağmen mevcudiyeti bunları yaratan insanların bu civarda yaşadıklarını ispat eden en büyük bir delil saymak lazımdır .

Bilhassa tetkikinin derinleştirilmesi icap eden Etienne de Byzance ve hatibi meşhur Aelius Aristide Bergamanın tarihi mevcudiyetini Troie muhasarasından çok evvelere bu güne nazaran 5300 kısır senesine kadar çıkarırlardır . Bu müverrihlere ve Stabon ve Piline in tetkikatından anlıyoruz ki Lydie kitası evvelce Méonie namını taşıyordu . İngilizce-den terceme edilmiş olan tarihi usamının müellifleri kudemanın asarına istinat ederek hiç bir kıtanın Lydie kitası kadar Asya adıla anılması-
nın uygun olamayacağını iddea ederler . Bu Meonie kitasının sahilleri İoniens lerin mehacereti üzerine İonie namını almıştır. Bu da tarihen sabittir.

Meonie kitasının sahası şuphe yokki haritalarda görülen Lydie hudutları na inhisar etmiş değildir . Zira Strabon , Lydiens lerden sora Mysiens 7 ler ve daima hareketi arzılara maruz Philadelphie şehri vardı . Sonra da Katakakavmene dñilen mysie yahut Meonie adı verilmesi icap eden kıta vardı diyor . Yine Strabon Mysiens lerin lisanının Lydiens lerie Phrygiens lerin lisanların birbirlerine karışdıklarını söylüyor . Esasen Hérodote da aynı suretle bunlardan bahsetmişti .

Bu memleketlere Eoliens İoniens ler tarafından iskan olunan Meoniens ve Lydiens lerin kimler olduğunu da kısaca tetkik edelim :

Meoniens ler Trakiyada sakin idiler . Bu kavim asyaya Meon adında bir reis in idaresinde geçmişler ve reislerine izafeten Meonien adını almışlardır . Fakat bu sıralarda Plasges larla Leleges ler küçük Asya şebih ceziresinin garp sahillerinde sakin bulunuyorlardı .

Burada üzerinde durulacak en mühim nokta bu kıtada ikamet eden bu kavimlerden daha eskilerinin kimler olduğu keyfiyetidir .

Kole muharebesinin K.M. 1280 tarihinde olmasına nazaran bu tarihlerce Phrygie lilerin Asyada kuvvetli bir surette yerleşmiş buldukları kabul olunmaktadır . Homer bunu kaydeder . Pausanias eserinde Phrygiens lerin ilahının ilk heykelini Tantale in oğlunun yaptığını yazmaktadır . Yani 7 bu heykelin K.M. 15 inci asrın sonlarında vücude getirilmediğini öğreniyoruz . Çünkü Tantale in Phrygie lilerin hükümdarı olduğunu ve K.M. 1410 tarihinde vefat ettiğini tarih gösteriyor . Memafih Tantale hükümdarlık ettiği tarihten daha eski zamanlara çıkmak mümkündür . Sésostris K.M. 17inci asırda Habesistan ve suriyeyi işgal ettikten sora fütuhatını küçük Asyaya Seythie ve Trakyaya kadar götürmüştü . Hérodote un bahsettiği Sésostris abidesi Sarte yolu üzerinde hala mevcuttur . Fakat bu abidenin kuruluşu hakkında ki son ilmi ve tarihî tetkikler evvelce Asurlu Seniramis e ait olduğu zannedilen bu kabartmanın / Hitit Baba / Etie lere ait bir eser olduğunu isbat etmiştir . Sinaenaleyh Phrygiens lerin Tantale zamanında küçük Asyanın üzerine, Amazone lerin da Seythie ve Thermodone dan Hercule ün yanı K.M. 14 ve ya 16 inci asırda Bacchus ün zamanında bu kıtaya gelmiş oldukları tevazzuh eder .

Lelesges lere gelince : Larchern in hesabına göre Pelasge ların İoni sahillerini K.M. 18 ve 19 uncu asırlarda işgal etmekte bulunmuş olduklarını ve diğer taraftan da 16 inci asırda Meone ların Asyaya geldikleri zaman Lelesges leri bulduklarını öğreniyoruz .

Homer Troie muharebesinden bahsederken cesur ve cengâver Lelesglerin in Edremit civarındaki Mysie kıtasının mühim derelerinden Satnios deresi civarında bulunan Pedase şehrinde oturduklarını zikreder . Herodote Carien lerin K.M. 15 inci asırda Minos a tabi adalarda oturdukları sırada Lelesges diye çağırıldıklarını da söylüyor . Bu da gösteriyor ki Lelesges ler Cariens lerden daha eski bir kavimdir . Ve Cariens lerin Asya kıtası halkından olduklarını iddia etmeleri de Lelesges lerin ensali olmalarına müstenittir .

Tarihi diğer kayıtlara nazaran Lelesges ler ya Hindi Cermanî kabilesinin bir kolu yahut Hitit medeniyetini kuran kavimdir ki bunlar yavaş yavaş Hellene lerle gay vücut olmuşlardır .

Tarihin bu devre ait henüz kati şekilde ~~BAŞLIKA~~ tesbitine başladığı bir kavim de Etrusque lerdir . Tarihen sabit olduğu vecihle Etrusque ler çok kudretkâr bir millet olup son derece medeni bir varlık husul getirmişler ve Etrusques lerin azamet ve kudretini uzun zaman yaşatacak eserler bırakmışlardır . Kadim ülenaya nazaran Misie yeliler ve Lydie yeliler tarafından küçük asyadan İtaliye ye gönderilmiş bir kavim olarak tahmin olunan Etrusques lerin bilhassa Bergamanın ve Sardes in birinci sakinleri olduğunu kabul etmek zaruri olur .

Bergamanın delalet ettiği mana ile kadim vaziyeti üzerinde uzun müddet teveküf etmek burada inkânsız olduğundan bu malumatı küçük bir çerçeve içinde kısaca kaydetmek zarureti hasıl olmuştur .

Tarihen müsbettir ki Hitit lerin , Troie luların, Lydie yilâlerinin İran luların Mysie yilâlerinin , Finikelilerin , Yunan luların , makedonya luların ve Roma luların tarihleri arasında mevki alan Bergamanın hakiki çehresini meydana çıkarmak artık Cümhuriyet devrinin feyizli varlıklarından birisini teşkil edecektir .

Bu gün elimizde bulunan bazı eserleri tetkik edecek olursak bu tarihi mütalaa için Bergama için ne kadar değeri olduğunu anlarız :

I - Müzesinde bulunan iki çömlek " prehistorique " eserlerden bunlar Bergamanın beş kilometre garbinda bulunan Bakla tepe , Degirman tepe denilen tepelerde bulunmuştur . Bu tepelerin kablettarih devirlerde birer ada olduğu tesbit olunmuştur .

Bu tepelere nazaran yirmi kilometre ötede bulunan Çandarlı denizi buraların dolması neticesi bu günkü vaziyeti husule getirmiştir . Çandarlı Bergama kırsallığı devrinde Bergamanın bir limanı olmasına nazaran bu sahanın asırlarca evvel dolmuş olduğunu kabul etmek lazımdır .

Şu halde bu adalarda bulunan bu çömlekler binlerce sene evvel yapılmış

miş olacaktır . Essen çömlleklerin tetkikatından anlaşılmiştir ki bunlardan birisi odunun dumanında isle kurutmak diğeri ateşte isitmek suretile meydana getirilmiştir . Çünkü bu devirde toprak kapları pişirmek sanati yoktu .

Bu küçük adalar medeni insanlar ile meskün iken pek yakın bir yerde bulunan ve bütün bu civara hakim olan Bergama kalenin ve etrafındaki tepelerin de aynı vaziyette bulunduğunu kabul etmek zaruri olur .

Büyük İskenderden sora / K.M. 280 / kurulan Bergama kiralığı , miras kalan hazinenin yarattığı kudretle birden bire azanetli bir varlık doğurmuş ve çok muntazan bir plan dahilinde kalenin üstünde odevrin en yüksek medeniyetini yaşatmağa muvaffak olmuş idi .

İşte bu yüksek mimar eserlerin kuruluşu sırasında uzun bir devrin varlığını gösteren temeller açılmış, eserler ortadan kaldırılmış olacağına şüphe yoktur . Buna rağmen Acropole un bazı yerlerinde daha eski devirlere ait temeller ve eserler bulunmak mümkün olmuştur .

Bergamada Lidiya yazılı bir taşın bulunması başlı başına tetkike değer bir mevzudur .Bu gün bu kitabe Berlin müzesinde bulunmaktadır .

Bergamada beşinci asra ait sikkelerin zuhurunda Bergamada Archaïque devre ait bir mevcudiyetin bulunduğunu izah etmektedir .

Bu gün Müzenizde bulunan en şayanı dikkat bir eserde mermer kabartmasıdır . Bu eser K.M. beşinci asra ait teniz ve güzel işlenmiş bir parçadır . Dinek ki bu eser Bergama kiralığının teosüsünden 2, 3 asır evveldir . Diğeri mühim bir eserde baltadır . Bu balta cilalı taş devrine ait olup büyük bir komandanın silahı olduğuna şüphe yoktur . Bu baltanın Bergama civarında bulunuşu her halde tesadüf eseri değildir . Tarihi kayıtlara nazaran " Troie " ile bütün bu civarın sakinleri daimi surete hali minasebette bulunmakta idiler . Bu tenanın neticeleri dir ki aynı medeniyet ve sanayi nefisedeki kudret hükümünü icrada devam ediyordu .

Başlı başına birer tetkik mevzuu olan bu eserler , bu defa meydana çıkarılan " Classique " devri eserleriyle bütün bütün mana ve mahiyetini şümüllendirmiş ve Bergama tarihinde Archéologue ları ciddi gayret ve düşüncelere sevk eden bir anil olmuştur .

/ Çok ehemmiyetli bir mevzu olan bu vaziyet hakkında M. Wiegand ın tetkikati neticesinin Vekâleti Celile ye bir rapor ile bildirilmesi hafirlerele kararlaştırılmıştır . /

Asculape büyük meydanında yapılan sondajlar Rona tabanları altında başlanmış ve geniş niyasta " Hellenistique " temeller meydana çıkarılmıştır . Hafirlirci bir kaç günlük bir iş sayılırken bir buçuk ay uğraştırıcı bir merak uyandırmış ve buna rağmen yine hitam bulunmuştur . Bu temeller arasında bir çok çanak , çömllek parçaları bulunmuş ve bunlar arasında gayet güzel Hellenistique parçalarda çıkmıştır . Bu meydana bulunan en mühim eserde hellenistique bir Asclepios başıdır .

Bu sondajlarda meydana çıkarılan iki havuzdan birisi tamamen kayaların oyulmasıyla meydana gelmiştir . Bu havuzun gösterdiği vaziyete göre en eski devrin burada vücut bulmuş bir eseridir . Diğer havuz Hellenistik devre ait olup taçhit kesme taşlardan örülmüştür .

Bu havuzlar , bu sıhhat yurdunda su tedavisinin asırlarca tatbik yeri bulduğuna ve binlerce sene burada rol oynadığını göstermek itibarile bilhassa tetkike değer bir mevzu olmuştur .

Hellenistique devirden daha evvelki zamanlara ait eserler vermeye başlayan bu sahanın tamamen açılması ve bu Classique eserler üzerinde yürünmesi hiç şüphe yokki Bergamanın karanlık kalan tarihini aydınlatmak hususunda büyük bir emil olacaktır .

Cumhuriyet devrinin feyizdar varlığı sayesinde, Türkün kadim tarihi, yüksek medeniyeti, bu günkü beşeriyete karşı isbat edilmiş bir vaziyete girerken Bergamanın vermekte olduğu eserlerin bu tarih müvaccihesinde ehemmiyetli bir mevki ve hususiyeti olacağını kabul etmek imkânlarında kuvvet bulmaktadır .

Bu sondajların amele masrafı ile çıkan 56 kitabe ve 185 eserin defterleri foto bu rapora ilâştirilerek taktin olunmuştur efendim.

16/1/934

Bergama : Müze Me.

C. M.

Amele adı

2149

gündelik

80-90-100

Tutarı

2086 Lira

Boğaziçi Üniversitesi

Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi

Kişisel Arşivlerle İstanbul'da Bilim, Kültür ve Eğitim Tarihi

Aziz Ogan Koleksiyonu

OGNIZM0201504